

CRNA GORA
SKUPŠTINA
Odbor za ljudska prava i slobode
Broj: 00-63-8/13-46/
Podgorica, 22. oktobar 2013. godine

SKUPŠTINI CRNE GORE

PODGORICA

Na osnovu čl. 69, 75 i 77 stav 2 Poslovnika Skupštine Crne Gore, Odbor za ljudska prava i slobode Skupštine Crne Gore sa 18. sjednice, održane 22. oktobra 2013. godine podnosi Skupštini

IZVJEŠTAJ O KONTROLNOM SASLUŠANJU MINISTRA RADA I SOCIJALNOG STARANJA

TEMA KONTROLNOG SASLUŠANJA:

IMPLEMENTACIJA ZAKLJUČKA SKUPŠTINE CRNE GORE („Službeni list CG“, broj 36/11) DONEŠENOG POVODOM RAZMATRANJA POSEBNOG IZVJEŠTAJA ZAŠTITNIKA LJUDSKIH PRAVA I SLOBODA CRNE GORE O STANJU LJUDSKIH PRAVA MENTALNO OBOLJELIH LICA SMJEŠTENIH U USTANOVAMA, A U KONTEKSTU IZVJEŠTAJA CPT-A (SAVJETODAVNO TIJELO SAVJETA EVROPE) NAKON POSJETE MISIJE CPT-A CRNOJ GORI, U FEBRUARU 2013. GODINE

REALIZUJUĆI PLAN AKTIVNOSTI ODBORA ZA LJUDSKA PRAVA I SLOBODE ZA 2013. GODINU, sačinjen na osnovu:

- Izvještaja Evropske komisije o napretku Crne Gore za 2012. godinu,
- Programa rada Vlade Crne Gore za 2013. godinu, usvojenog 31. januara 2013. godine, kao i
- Jednog broja nerealizovanih aktivnosti iz Plana aktivnosti Odbora za ljudska prava i slobode za 2012. godinu,

Odbor za ljudska prava i slobode Skupštine Crne Gore svoje aktivnosti u ovoj godini je fokusirao, u okviru Poslovnikom Skupštine utvrđenih nadležnosti, na zadatke koji su u Izvještaju o napretku Crne Gore za 2012. godinu **posebno akcentirani na dio koji se odnosi na oblast ljudskih prava**, a u vezi sa, na str.11 Izvještaja, **“Skupštinski Odbor za ljudska prava i slobode je usvojio izvještaje koje je podnio Zaštitnik ljudskih prava i sloboda u periodu između oktobra i novembra, čime je pokazano veće uključivanje u pogledu promocije ljudskih prava.”**

Polazeći od Zaključka Skupštine Crne Gore, tačke osam (“Službeni list CG”, broj 36/11): “Sprovođenje svih Preporuka Zaštitnika, sadržanih, kako u Posebnom izvještaju o stanju ljudskih prava mentalno oboljelih lica smještenih u ustanovama koji Skupštini podnosi Zastitnik ljudskih prava i sloboda Crne Gore, tako i izvještajima relevantnih međunarodnih institucija biće predmet kontinuiranog monitoringa Odbora za ljudska prava i slobode nad stanjem u JU Zavod “Komanski most”, kao i JU Centar za obrazovanje i osposobljavanje „1. jun“ Podgorica, JU Dječiji dom „Mladost“ u Bijeloj i ZU Specijalna bolnica za psihijatrijsko liječenje u Dobroti.”,

kao i navoda iz Izvještaja o napretku Crne Gore za 2012. godinu:

“Izvjestan napredak je ostvaren po pitanju prava **socijalno ugroženih osoba i/ili osoba s invaliditetom**. U martu je Vlada usvojila Akcioni plan za integraciju osoba s invaliditetom za period 2012-2013. Zakon o osobama s invaliditetom i dalje ima nedostatke u pogledu usklađenosti s pravnom tekovinom EU. Savjet za brigu o osobama s invaliditetom je osnovan u martu. Potrebno je dalje ojačati mehanizme za praćene i sankcionisanje institucija koje se bave osobama s invaliditetom. (str.13 Izvještaja)

a realizujući **dvadeset prvu** aktivnost utvrđenu Planom aktivnosti Odbora za ljudska prava i slobode za 2013. godinu, sačinjenim na osnovu gore navedenih dokumenata,

u skladu sa čl. 62 i 75 Poslovnika Skupštine Crne Gore, Odbor je na 17. sjednici, održanoj 9. oktobra 2013. godine donio Odluku (prethodno dostavljena članovima Odbora) o realizaciji navedene aktivnosti u cilju pribavljanja informacija o do sada postignutom na implementaciji Zaključka Skupštine Crne Gore („Službeni list CG“, broj 36/11) donešenog povodom razmatranja Posebnog izvještaja Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore o stanju ljudskih prava mentalno oboljelih lica smještenih u ustanovama.

Na osnovu Odluke Odbora, 00-63-8/13-42/ od 9. oktobra 2013. godine, na sjednicu je, u skladu sa članom 75 Poslovnika Skupštine, pozvan odgovorni predstavnik Vlade, od koga je Odbor zatražio da se izjasni na temu preciziranu u pomenutoj Odluci i Dnevnom redu 18. sjednice Odbora:

-Ministar rada i socijalnog staranja, mr Predrag Bošković,

a shodno članu 67 stav 2 Poslovnika Skupštine, po pozivu, sjednici su prisustvovali:

- Nevenka Stanković, zamjenica zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore za prava djeteta,
- Slavica Rabrenović, direktor Direktorata za izvršenje krivičnih sankcija u Ministarstvu pravde,
- dr Mensud Grbović pomoćnik ministra zdravlja,
- Mirjana Đurić, savjetnica u Ministarstvu rada i socijalnog staranja,
- Vaselj Dušaj, direktor JU Zavod “Komanski most”,
- Borislav Đukanović, direktor JU Dječiji dom “Mladost” u Bijeloj,
- Slavica Ilić, pomoćnica direktora JU Dječiji dom “Mladost” u Bijeloj,
- Željko Darmanović, direktor JU Centar za obrazovanje i osposobljavanje “1. jun”,
- Miloš Uljarević, predstavnik OEBS-a,
- Ida Ferdinandi, predstavnica UNICEF-a,
- Tea Gorjanc- Prelević, izvršna direktorica NVO “Akcija za ljudska prava”,
- Milan Radović, koordinator Programa ljudskih prava u NVO “Građanska alijansa” i

- Milisav Korać, izvršni direktor Saveza udruženja roditelja djece i omladine sa teškoćama u razvoju "Naša inicijativa".

Kontrolno saslušanje pratili su brojni predstavnici medija.

U skladu sa članom 75 Poslovnika, o Odluci za Kontrolno saslušanje obaviješteni su Predsjednik i tri Potpredsjednika Skupštine.

Kontrolno saslušanje je održano po odredbama člana 75, 76 i 77 Poslovnika Skupštine Crne Gore.

Član 75

Radi pribavljanja informacija i stručnih mišljenja o pojedinim pitanjima iz svog djelokruga, kao i o pojedinim pitanjima utvrđivanja i sprovođenja politike i zakona ili drugih aktivnosti Vlade, organa državne uprave i drugih organa i organizacija koji, na osnovu zakona, Skupštini podnose izvještaj o radu i stanju u pojedinim oblastima, koja izazivaju nejasnoće, dileme ili principijelna sporenja, u cilju razjašnjenja tih pitanja, nadležni odbor može pozvati na sjednicu odgovornog predstavnika ovih organa i organizacija i od njega tražiti da se izjasni o tim pitanjima (u daljem tekstu: kontrolno saslušanje).

Odluku o kontrolnom saslušanju donosi odbor većinom glasova ukupnog broja članova.

Jednom u toku redovnog zasijedanja Skupštine, odbor donosi odluku o kontrolnom saslušanju, na zahtjev jedne trećine članova odbora, sa jednom temom dnevnog reda.

O odluci za kontrolno saslušanje predsjednik odbora obavještava predsjednika i potpredsjednika Skupštine i, u pisanoj formi, poziva lice za saslušanje i obavještava ga o pitanjima koja su predmet saslušanja i od njega može zahtijevati da svoje mišljenje i stavove dostavi i u pisanoj formi.

Pozvani ovlašćeni predstavnici državnih organa dužni su da se odazovu pozivu za kontrolno saslušanje.

Član 76

Za vrijeme kontrolnog saslušanja članovi odbora mogu postavljati pitanja licu pozvanom za saslušanje samo u vezi sa temom saslušanja.

Na sjednici odbora može se voditi rasprava sa licem koje daje informacije, ako je to neophodno da bi se raspravila i pojasnila konkretna pitanja i činjenice.

O potrebi otvaranja rasprave iz stava 2 ovog člana, vremenu njenog trajanja i učešću pojedinog člana odbora odlučuje odbor, s tim što se mora omogućiti da učestvuje u raspravi po jedan član odbora iz svakog poslaničkog kluba, koji to želi.

Član 77

Kontrolno saslušanje, po pravilu, snima se fonografski, odnosno o istom se vode bilješke, a tehničke i druge ispravke mogu se vršiti samo u dogovoru i uz saglasnost lica čija izjava je u pitanju.

Odbor sačinjava i dostavlja Skupštini izvještaj o kontrolnom saslušanju, koji sadrži suštinu izlaganja, a može predložiti i odgovarajući zaključak ili drugi akt.

*****

PODSJEĆANJE NA AKTIVNOSTI ODBORA U 2010, 2011. I 2012. GODINI U VEZI SA OVOM TEMATIKOM

Članovi Odbora su, povodom realizacije Zaključka Odbora sa 16. i 19. sjednice, održanih 31. marta i 30. aprila 2010. godine, u cilju kontinuiranog monitoringa Odbora za ljudska prava i slobode nad stanjem u JU Zavodu "Komanski most", kao i ostalim

institucijama tog karaktera, posjetili ovu Ustanovu 25. oktobra 2010. godine, jer je u pomenutom Zaključku Odbor prihvatio neophodnost sprovođenja svih Preporuka Ombudsmana u dijelu neposrednih nadležnosti JU Zavoda „Komanski most” i ostalih srodnih institucija, a pod nadzorom nadležnog Ministarstva rada i socijalnog staranja, kao i da će delegacija Odbora za ljudska prava i slobode, najmanje jednom godišnje, obilaziti JU Zavod „Komanski most” i njemu srodne institucije. Cilj obavljene posjete bio je upoznavanje sa, do tada, preduzetim radnjama Ministarstva rada i socijalnog staranja na unapređenju uslova za boravak štićenika u JU Zavodu „Komanski most”.

Odbor za ljudska prava i slobode je na drugom nastavku 36. sjednice, održanom 21. aprila 2011. godine razmotrio Poseban izvještaj Zaštitnika ljudskih prava i slobode Crne Gore. Skupština Crne Gore 24. saziva, na devetoj sjednici prvog redovnog (proljećnjeg) zasijedanja u 2011. godini, povodom razmatranja Posebnog izvještaja Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore o stanju ljudskih prava mentalno oboljelih lica smještenih u ustanovama, 5. jula 2011. godine, donijela je Zaključak (9 tačaka), koji je Odbor za ljudska prava i slobode predložio Skupštini u Izvještaju o razmatranju navedenog akta.

Takođe, Odbor je umjesto planiranog kontrolnog saslušanja Ministra rada i socijalnog staranja, na 44. sjednici, održanoj 27. jula 2011. godine razmotrio Informaciju o aktivnostima Ministarstva rada i socijalnog staranja u vezi sa nalazima iz Analitičkog izvještaja Evropske komisije o stanju u JU Zavod „Komanski most” i Preporukama Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore, broj 01-148/p od 27. aprila 2010. godine, koje se odnose na JU Zavod „Komanski most”.

Odbor za ljudska prava i slobode na nastavku 67. sjednice, 11. aprila 2012. godine održao je Kontrolno saslušanje ministra rada i socijalnog staranja, dr Suada Numanovića na temu: “ Implementacija Zaključka Skupštine Crne Gore („Službeni list CG“, broj 36/11) donešenog povodom razmatranja Posebnog izvještaja Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore o stanju ljudskih prava mentalno oboljelih lica smještenih u ustanovama”, o čemu je Skupštini podnio Izvještaj sa Predlogom zaključka (14 tačaka).

*****

Ministar rada i socijalnog staranja mr Predrag Bošković je u uvodnom izlaganju saopštio je da je najveći dio Preporuka Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore, sadržanih u Posebnom izvještaju o stanju ljudskih prava mentalno oboljelih lica smještenih u ustanovama ispoštovan. Podsjetio je da je Odbor za ljudska prava i slobode na Kontrolnom saslušanju Ministra rada i socijalnog staranja održanom u aprilu 2012. godine, zaključio da Vlada, resorno ministarstvo i druge nadležne institucije kontinuirano sprovode mjere i aktivnosti u cilju unapređenja uslova boravka i kvaliteta života štićenika, kao i njihove sveukupne rehabilitacije. Tom prilikom konstatovan je i veliki napredak u dijelu koji se tiče uslova u JU Zavod „Komanski most” koji se odnose na rekonstrukciju paviljona za žene, muškarce i djecu, adaptaciju kuhinje, završetak radova na kotlarnici i bunaru u dvorištu.

Ministar rada i socijalnog staranja je istakao da je u izvještajnom periodu opremljena senzorna soba u kojoj obučeni zaposleni stručnjaci sprovode tretmane sa korisnicima. Istovremeno, opremljena je i soba za tajm aut, kao i sala za fizikalnu medicinu i kineziterapiju. Ministar Bošković je naglasio da se redovo rade individualni planovi za svakog korisnika i vrši revizija ovih planova u saradnji sa nadležnim centrima za socijalni rad i njihovim starateljima, kao i samim licima, gdje god je to moguće obezbijediti. Poseban naglasak je stavljen na uspostavljanje kontakata sa njihovim porodicama, redovno se održavaju roditeljski sastanci u ustanovi, a nadležni centri za socijalni rad, kao i Zavod „Komanski most”, ulažu napore da što više animiraju rodbinu da učestvuje u donošenju svih važnih odluka za korisnike. Zavod raspolaže urednom evidencijom saglasnosti staratelja za sve vidove aktivnosti koji su vezani za korisnike, a koji se sprovode mimo redovnog paketa usluga za njih, kao što su odlasci na ljetovanje, izleti, učešće u snimanju filma, fotografisanje, posebne ljekarske intervencije.

Pored radne terapije i individualnog i grupnog rada sa korisnicima, kao i uključivanja u poseban školski program u dva resursna centra u Podgorici, organizuje se niz aktivnosti koje podrazumijevaju njihovu integraciju u spoljnu sredinu. O velikom broju posjeta kulturnim, istorijskim, sportskim, turističkim i ugostiteljskim objektima redovno se izvještava na sajtu Zavoda „Komanski most“.

Ministar Bošković je istakao da je u neposrednom radu sa korisnicima radno angažovano: šest vaspitača, jedan socijalni radnik, jedan diplomirani psiholog, četiri radna terapeuta, dva fizioterapeuta sa visokom stručnom spremom, 13 medicinskih sestara i 21 njegovateljica. Ukupan broj zaposlenih je 79, dok je u neposrednom radu sa štíćenicima angažovano 48 zaposlenih. U posljednje dvije godine primljeni su: jedan psiholog, jedan pedagog, dva fizioterapeuta, jedan specijalista pedagogije, tri medicinske sestre i tri njegovateljice. Pored njih angažovan je jedan ljekar opšte prakse, ali i veliki broj stalnih saradnika, ljekara različitih specijalnosti koji doprinose većem kvalitetu zdravstvene zaštite u Zavodu „Komanski most“. Ministar rada i socijalnog staranja je istakao da je ovim, u skladu sa budžetskim mogućnostima države, u najvećoj mogućoj mjeri, ispoštovana Preporuka Skupštine da osnovni cilj i zadatak treba da budu kadrovsko jačanje ove institucije srazmjerno broju štíćenika i u skladu sa standardima Evropskog komiteta za sprječavanje mučenja, nečovječnog ili ponižavajućeg postupanja (CPT). Ministar je dodao da su u toku aktivnosti na izradi projekta transformacije Zavoda „Komanski most“ koji ima za cilj da se podrži proces plana za njegovu institucionalnu, strukturalnu i organizacionu transformaciju. Plan treba da se usmjeri na prevenciju daljeg prijema i postepenu deinstitucionalizaciju postojećih korisnika, kroz razvoj samostalnih vještina življenja i obezbjeđivanja adekvatnih usluga zasnovanih na porodici ili zajednici, a njegov završetak se očekuje do kraja ove godine.

Ministar rada i socijalnog staranja je saopštio da se sprovode aktivnosti na uspostavljanju mreže dnevnih centara za djecu sa smetnjama u razvoju u Crnoj Gori, kao jednog od servisa podrške djeci i njihovim porodicama. Podsjetio je da, pored već otvorenih u Bijelom Polju, Nikšiću, Pljevljima, Herceg Novom, Ulcinju i Plavu, treba uskoro da počnu sa radom i dnevni centri u Beranama, Cetinju i Mojkovcu, a u Rožajama, Podgorici i Budvi očekuje se početak radova na izgradnji objekata za ove namjene koji treba da doprinesu integraciji ove ranjive populacije u crnogorsko društvo.

Ministar rada i socijalnog staranja mr Predrag Bošković je istakao da je usvajanjem Zakona o socijalnoj i dječijoj zaštiti, polovinom ove godine, nastala potreba izrade i usvajanja velikog broja podzakonskih akata, između ostalog i onih koji se odnose na standarde usluga u socijalnoj i dječijoj zaštiti, pa tako i onih koji se odnose na usluge koje pruža Zavod „Komanski most“, kao i ostali pružaoci usluga u ovoj oblasti. Takođe, predstoji i usvajanje akata kojima će biti propisano dobijanje licenci za stručne radnike u ustanovama i za same ustanove, a od sledeće godine se očekuje da zvanično sa radom počne socijalna inspekcija.

Djeca sa umjerenim i težim smetnjama u razvoju, njih 13, smještena u Dječijem domu „Mladost“ u Bijeloj uključena su u obrazovni sistem i sa njima se radi po posebnim programima, u skladu sa rješenjima Opštinskih komisija o usmjeravanju djece. Za svako dijete urađen je individualni program i plan rada, prilagođen njihovim mogućnostima, čime je realizovana Preporuka Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore. Ministar je važnim ocijenio i to što je od strane Zavoda za projektovanje i urbanizam iz Herceg Novog izrađen projekat i urađena spoljna pristupna rampa za potrebe lica koja se otežano kreću, u skladu sa pozitivnim zakonskim propisima koji regulišu ovu oblast, čime je realizovana još jedna Preporuka Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore.

U vezi sa kontrolom i nadzorom rada ustanova, Ministarstvo rada i socijalnog staranja kontinuirano obavlja stručni nadzor nad radom ovih ustanova, kroz mjesečno održavanje posebnih sastanaka sa upravom i radnicima ovih ustanova i centrima za socijalni rad.

Ministar rada i socijalnog staranja je istakao da će Ministarstvo i u narednom periodu svojim aktivnostima nastaviti da doprinosi poboljšanju položaja lica sa invaliditetom, a posebno djece sa teškoćama u razvoju, s akcentom na smještaj te djece u porodicama iz kojih potiču, što je precizirano reformom sistema socijalne i dječije zaštite u Crnoj Gori.

Pitanja ministru rada i socijalnog staranja postavili su: Tea Gorjanc Prelević, izvršna direktorica NVO „Akcija za ljudska prava“, Milan Radović, koordinator Programa ljudskih prava u NVO „Građanska alijansa“, Milisav Korać, izvršni direktor NVO Savez udruženja roditelja djece i omladine sa teškoćama u razvoju „Naša inicijativa“, poslanici dr Ljiljana Đurašković, Snežana Jonica, mr Dritan Abazović, dr Halil Duković, a u raspravi su učestvovali i zamjenica zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore Nevenka Stanković, direktorica Direktorata za izvršenje krivičnih sankcija u Ministarstvu pravde Slavica Rabrenović i pomoćnik ministra zdravlja dr Mensud Grbović.

Tea Gorjanc Prelević je saopštila da je „Akcija za ljudska prava“ realizovala projekat monitoringa nad ustanovama zatvorenog tipa, Zavod „Komanski most“ i Specijalna psihijatrijska bolnica u Dobroti. Zahvalila je Ministru rada i socijalnog staranja i Ministru zdravlja na podršci i pomoći koju su im pružili u realizaciji ovog projekta. Podsjetila je da su sačinili i Zaključke u februaru 2013. godine, ali se od tada nijesu bavili monitoringom. Ukazala je na terminološki problem u Posebnom izvještaju Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore, jer se navodi da je Izvještaj o stanju „ mentalno oboljelih lica smještenih u ustanovama“, a riječ je o licima sa intelektualnim invaliditetom. Tea Gorjanc Prelević je saopštila da je u odnosu na 2008. godinu stanje u Komanskom mostu neuporedivo bolje. Naglasila je da još nijesu utvrđene jasne procedure upućivanja i prijema korisnika u ustanovama zatvorenog tipa, a nije urađen ni pravilnik o standardizaciji usluga. Radno okupaciona terapija je poboljšana, ali još nije izvršena rekategorizacija individualnih planova i nijesu završeni svi vanparnični postupci za regulisanje starateljstva nad ovim licima. Upitala je da li se preduzimaju aktivnosti na ubrzanju rješavanja tih preostalih vanparničnih postupaka. Takođe, mišljenja je da za zaposlene u Zavodu „Komanski most“ treba uvesti beneficirani radni staž, zbog otežanih uslova rada, a lica koja rade u ustanovama ovog tipa dodatno stimulisati uvećanjem zarada. Mišljenja je da je na sjednicu Odbora trebalo pozvati i direktora Specijalne psihijatrijske bolnice u Dobroti. Istakla je da će izlaganje skoncentrisati na stanje u JU Zavod „Komanski most“ i Specijalnoj psihijatrijskoj bolnici u Dobroti. Podsjetila je na informacije iz štampe o slučaju Milana Zekovića i istakla da je dobro da je Crna Gora poslije pet godina obezbjedila da on bude liječen u odgovarajućoj ustanovi. Izuzetno važnim smatra regulisanje položaja forenzičkog odjeljenja u Specijalnoj psihijatrijskoj bolnici u Dobroti, kao i finansiranje ove ustanove. Istakla je da u Specijalnoj psihijatrijskoj bolnici u Dobroti boravi određeni broj tzv. socijalnih pacijenata kojima rehabilitacija više nije potrebna, ali nemaju gdje drugo da žive. Po spisku koji ona posjeduje tih lica je 16, a od centara za socijalni rad je traženo da se oni smjeste u domove za stare, koji odbijaju da im pruže smještaj, zbog čega je neophodno da centri za socijalni rad ulože napor i obezbijede procedure za rješavanje navedenog problema. Ocijenila je da ne postoji dobra saradnja između centara za socijalni rad i centara za mentalno zdravlje.

Milan Radović, koordinator Programa ljudskih prava u NVO „Građanska alijansa“, je zahvalio na pozivu i stalnoj saradnji koju Odbor za ljudska prava i slobode ima sa tom organizacijom. Interesovalo ga je kakva je saradnja roditelja djece smještene u institucijama zatvorenog tipa sa upravom tih institucija i koliko često roditelji obilaze njihovu djecu, s obzirom da postoji distanca šire društvene zajednice prema ovim licima, podsjećajući na slučaj u Danilovgradu. Takođe, ukazao je da su iz NVO „For life“ iz Nikšića sugerisali da bi termin „narkoman“ u Izvještaju trebalo zamijeniti terminom „zavisnik“.

Milisav Korać, izvršni direktor NVO Savez udruženja roditelja djece i omladine sa teškoćama u razvoju „Naša inicijativa“ je saopštio da je dobro što je otvoren značajan broj dnevnih centara za djecu sa smetnjama u razvoju. Međutim, u Baru još nije počela izgradnja dnevnog centra, iako je još prije četiri i po godine od sredstava od igara na sreću opredijeljeno 137 000 eura za tu svrhu, pri čemu se ne zna da li su sredstva negdje drugo potrošena. U Beranama je Dnevni centar za djecu sa smetnjama u razvoju zvanično otvoren, ali još uvijek ne radi. Dnevni centar u Ulcinju takođe ima određenih problema, a upotreba prostorija dnevnog centra nije dozvoljena nevladinoj organizaciji koja je značajno doprinijela njegovom otvaranju, tako da to udruženje sada radi u privatnoj kući. Shodno Zaključku Skupštine iz 2011. godine trebalo je utvrditi bazu podataka djece sa teškoćama u razvoju, koje još uvijek nema. Usklađivanje socijalnih davanja je izvršeno na način da su uvećana u veoma maloj mjeri. Dječiji dodatak je povećan sa 19 na 19, 50 eura, materijalno obezbjeđenje porodice na 63,60 eura, a lična invalidnina sa 108,80 na 109, 90 eura.

Istakao je da Odbor za ljudska prava i slobode svojim Zaključkom treba da sugeriše na neophodnost realizacije Zaključka Skupštine Crne Gore, iz decembra 2012. godine. U vezi sa funkcionisanjem Fonda za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje lica sa invaliditetom, Korać je mišljenja da ne postoji dovoljno senzibiliteta prema licima sa invaliditetom, jer je od opredijeljenih 25 miliona eura, za ova lica utrošeno svega milion. Ocijenio je da položaj lica sa invaliditetom i dalje nije na zadovoljavajućem nivou, tako da u narednom periodu treba više raditi na unapređenju prava ove ranjive populacije.

Poslanica dr Ljiljana Đurašković, zamjenica predsjednika Odbora za ljudska prava i slobode je upitala šta je urađeno da ljekar opšte prakse-pedijatar bude zaposlen puno radno vrijeme u Zavodu „Komanski most“. Takođe, interesovalo je kakva je stomatološka zaštita šticećenika u Zavodu „Komanski most“. Navodeći da u Crnoj Gori nema specijaliste za dječiju neuropsihijatriju, upitala je da li i koliko ima specijalizanata?

Poslanica Snežana Jonica je saopštila da je očekivala da će u Informaciji koju je ministar rada i socijalnog staranja dostavio u pisanoj formi više pažnje biti posvećeno problemima koji još uvijek postoje u ovoj oblasti. Podsjetila je na probleme u vezi sa dnevnim centrima u Baru, Beranama i Ulcinju. Istakla je da još uvijek ne postoji baza podataka djece sa smetnjama u razvoju u Crnoj Gori. Podsjetila je da je prilikom donošenja zakona o socijalnoj i dječijoj zaštiti pitala ministra rada i socijalnog staranja koliki su sadašnji kapaciteti dnevnih centara za djecu sa smetnjama u razvoju, a koliki će biti kada svi planirani dnevni centri budu u funkciji, navodeći da će i tada smještajni kapaciteti tih dnevnih centara odgovarati realnim potrebama jednog ili dva grada u Crnoj Gori. Podsjetila je da nije prihvaćen amandman SNP-a kojim su predlagali da se roditeljima djece sa teškim smetnjama u razvoju obezbijedi odgovarajuća mjesečna nadoknada. Osvrnula se i na upotrebu sredstava iz Fonda za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje lica sa invaliditetom navodeći da je 20 miliona eura iz Fonda negdje drugo potrošeno, a da se konstantno govori da nema novca za osobe sa invaliditetom. Istakla je da je u skupštinskoj proceduri Predlog zakona o izmjenama i dopunama Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju lica sa invaliditetom čiji je ona predlagač. Takođe je komentarisala i broj zaposlenih lica u odnosu na broj šticećenika u Zavodu „Komanski most“, navodeći da postoje precizno definisani standardi za broj zaposlenih po broju šticećenika. Važnim i neophodnim je ocijenila poboljšanje uslova rada i povećanje zarada zaposlenima u Zavodu „Komanski most“. Istakla je da je cijena smještaja u Zavodu „Komanski most“ povećana 20%, a da država nema sredstava da uveća zarade zaposlenima u toj ustanovi, već se poziva na lošu ekonomsku situaciju. Ukoliko bi se sredstva koja poslodavci uplaćuju u Fond za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje lica sa invaliditetom upotrebljavala na pravi način i u svrhe u koje se uplaćuju, bilo bi dovoljno sredstava za poboljšanje položaja lica sa invaliditetom.

Poslanik mr Dritan Abazović je govorio o Dnevnom centru za djecu sa smetnjama u razvoju u Ulcinju, navodeći da Dnevni centar ni danas ne funkcioniše onako kako bi trebao, jer raspolaže dobrim prostorom koji još nije opremljen adekvatnom opremom, niti ima dovoljno zaposlenih za rad sa djecom sa teškoćama u razvoju. Nevladino udruženje koje se bavilo poboljšanjem položaja djece sa teškoćama u razvoju značajno je doprinijelo otvaranju i funkcionisanju dnevnog centra. U Baru dnevni centar još uvijek ne postoji. Podsjetio je da je 2008. godine stanje u Komanskom mostu bilo katastrofalno, pa je upitao šta je preduzeto povodom odgovornosti za takvo stanje, osim što je došlo do smjene tadašnjeg direktora, odnosno njegove rotacije. Da li je utvrđena još nečija odgovornost, upitao je poslanik Abazović. Mišljenja je da treba stimulisati zaposlene u „Komanskom mostu“ i upitao je kolika je prosječna zarada u toj ustanovi. S obzirom da postoje predrasude prema ovoj ranjivoj populaciji, a da se manifestuju i kroz govor mržnje, upitao je Ministra rada i socijalnog staranja da li su do sada registrovali takve slučajeve i da li su drugi organi procesuirali postupak u tim slučajevima.

Predsjednik Odbora za ljudska prava i slobode dr Halil Duković je saopštio da je od 2008. do danas ostvaren značajan napredak u ustanovama za smještaj lica sa teškoćama u razvoju. Urađeno je puno u prethodnom periodu, s tim što su u ovoj oblasti neophodna stalna ulaganja i naponi države i društva na poboljšanju njihovog položaja. Svakako da će podržati inicijative za poboljšanje položaja zaposlenih u ustanovama za smještaj lica sa teškoćama u razvoju, uvođenje beneficiranog radnog staža i povećanje zarada, ali u ovom trenutku treba voditi računa o ukupnoj ekonomskoj situaciji u zemlji i realnim finansijskim mogućnostima države.

Zamjenica zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore za prava djeteta, Nevenka Stanković je saopštila da predstavnici institucije Zaštitnika prate sprovođenje njihovih Preporuka i da je utvrđeno da je veći broj Preporuka realizovan, a da je stanje u svim ustanovama značajno poboljšano. U toku je proces transformacije ovih ustanova u ustanove otvorenog tipa, resursne centre, a cilj je jačanje porodice i podrške porodice licima sa teškoćama u razvoju. U narednom periodu potrebno je propisati jasne standarde i razvijati socijalne usluge na lokalnom nivou kako bi se smanjio broj korisnika smještenih u institucijama, a razvijali drugi vidovi socijalne zaštite. Iako je krajnji cilj da se smanji broj korisnika u ovim ustanovama, iako ima značajnog poboljšanja i dalje treba raditi na poboljšanju stanja u skladu sa međunarodnim standardima.

Slavica Rabrenović, direktor Direktorata za izvršenje krivičnih sankcija u Ministarstvu pravde je saopštila da je slučaj osuđenog lica Zekovića, odgovornog za petostruko ubistvo u Zelenici, a prethodno i za ubistvo izvršeno u Srbiji, riješen. Navela je da je on boravio u Specijalnoj psihijatrijskoj bolnici u Dobroti, ali je to javna ustanova tako da je postojala stalna opasnost od njegovog bjekstva. Ministar pravde Crne Gore je potpisao ugovor sa Ministrom pravde Srbije i tek na osnovu njega moglo se pristupiti realizaciji tranfera ovog lica, s tim što je bio potreban zahtjev lica za transfer, što je lice i učinilo, tako da su preduzete sve radnje oko tranfera i dogovoreno je da se on prebaci u Srbiju čime je ispoštovana Preporuka CPT-a.

Pomoćnik ministra zdravlja dr Mensud Grbović je saopštio da u Crnoj Gori postoji sedam regionalnih centara, a u centrima za mentalno zdravlje u opštinama rade po jedan psihijatar i medicinska sestra. Poslanici Đurašković je odgovorio se jedno lice nalazi na specijalizaciji dječije psihijatrije, dok je još jednoj osobi odobrena specijalizacija.

Ministar rada i socijalnog staranja mr Predrag Bošković je zahvalio poslanici i ostalim učesnicima rasprave na pitanjima, sugestijama i korisnim predlozima, a nevladinim organizacijama na saradnji i pomoći u prethodnom periodu. Saopštio je da je u ovoj oblasti, u odnosu na stanje iz 2008. godine, napravljen značajan pomak i stanje u velikoj mjeri unaprijeđeno, ali i u narednom periodu treba konstantno preduzimati aktivnosti na daljem poboljšanju. U vezi sa terminologijom, saopštio je da su koristili termine koji su

upotrijebljeni u Posebnom izvještaju Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore, kao i u sazivu za sjednicu Odbora za ljudska prava i slobode. Saopštio je da će do kraja ove godine biti gotova većina pravilnika koje je Ministarstvo u obavezi da donese kao podzakonske akte. Sprovode se radno okupacione terapije po individualnim programima i planovima, što je takođe mnogo bolje uređeno nego u prethodnom periodu. U vezi sa vanparičnim postupcima istakao je da sudovi rade u skladu sa rokovima, a da je urgencija poslata kako bi se ovi postupci što skorije riješili. Naglasio je da je zaposlenima u Zavodu „Komanski most“ plata uvećana 20% u odnosu na platu drugih lica zaposlenih u javnoj upravi. Zaposlenima u ovoj ustanovi je veoma težak posao, zbog čega veliki broj njih ide na bolovanje, tako da se i direktor ustanove suočava sa problemima oko angažmana radnika za neposredan rad sa štíćenicima. Ministar je istakao da se sprovodi reforma sistema socijalne i dječije zaštite u cilju deinstitucionalizacije, kako bi se ovim licima omogućilo da borave u svojim porodicama, realizuju se brojne kampanje u saradnji sa UNICEF-om, projekti sa UNDP-em, a u opštinama se otvaraju dnevni centri za smještaj djece sa teškoćama u razvoju. Kada je riječ o radu dnevnih centara za djecu sa smetnjama u razvoju, istakao je da je neophodan i veći doprinos lokalne uprave, jer lokalne uprave treba da plaćaju zarade zaposlenima u dnevnim centrima. U Beranama je dnevni centar zvanično otvoren, ali ne radi iz razloga što je opština u obavezi da plaća zarade zaposlenima. Odgovarajući na pitanja poslanika, ministar rada i socijalnog staranja je istakao da novac za Dnevni centar za djecu sa smetnjama u razvoju u Baru nije potrošen, da su postojali problemi u regulisanju planske dokumentacije, ali će biti završen tokom iduće godine. Takođe, za Dnevni centar u Ulcinju će se tražiti nova lokacija, jer postojeći prostor nije dobar, a ni prilaz nije prilagođen djeci sa smetnjama u razvoju. U Herceg Novom Skupština opštine je obezbijedila lokaciju za izgradnju Dnevnog centra, jer će na mjestu gdje je sada dnevni centar biti vrtić, pa se nada da će se u saradnji sa Ministarstvom prosvjete naći najbolje rješenje. Na Cetinju je završen Dnevni centar za djecu sa smetnjama u razvoju i biće otvoren za manje od mjesec dana. U Mojkovcu su završeni građevinski radovi, ali dnevni centar neće biti još otvoren. Na primjedbu o povećanju troškova boravka štíćenika u Komanskom mostu za 20 %, ministar Bošković je pojasnio da od 113 korisnika, koliko ih boravi u Zavodu, samo četvoro plaća troškove, dok za ostale troškove plaća država.

Na pitanje poslanice Snežane Jonice koju funkciju sada obavlja gospodin Mirković koji je 2008. godine bio direktor JU Zavod „Komanski most“, ministar rada i socijalnog staranja je odgovorio da on radi u Centru za socijalni rad u Podgorici. U vezi sa načinom rješavanja statusa tzv. socijalnih pacijenata, ministar je saopštio da sada ne posjeduje precizne podatke tako da izvršnu direktoricu NVO „Akcija za ljudska prava“ o tome može obavijestiti naknadno.

Od svih učesnika na Kontrolnom saslušanju ocijenjeno je da je značajan broj Preporuka Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore, koje su dodatno osnažene Zaključkom Skupštine Crne Gore, povodom razmatranja Posebnog izvještaja Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore o stanju ljudskih prava mentalno oboljelih lica smještenih u ustanovama, realizovan, čime je stanje u svim ovim ustanovama značajno poboljšano.

*****

Nakon završetka Kontrolnog saslušanja Ministra rada i socijalnog staranja na temu: „Implementacija Zaključka Skupštine Crne Gore („Službeni list CG“, broj 36/11) donešenog povodom razmatranja Posebnog izvještaja Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore o stanju ljudskih prava mentalno oboljelih lica smještenih u ustanovama, a u kontekstu izvještaja CPT-a (savjetodavno tijelo Savjeta Evrope) nakon posjete misije CPT-a Crnoj Gori, u februaru 2013. godine” Odbor za ljudska prava i slobode je **jednoglasano** (sedam glasova „za“) odlučio da podnese Izvještaj i predloži Skupštini da, saglasno članu 77 stav 2 Poslovnika, usvoji

ZAKLJUČAK

1. Nakon sprovedenog Kontrolnog saslušanja Ministra rada i socijalnog staranja na temu: „Implementacija Zaključka Skupštine Crne Gore („Službeni list CG“, broj 36/11) donešenog povodom razmatranja Posebnog izvještaja Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore o stanju ljudskih prava mentalno oboljelih lica smještenih u ustanovama, a u kontekstu izvještaja CPT-a (savjetodavno tijelo Savjeta Evrope) nakon posjete misije CPT-a Crnoj Gori, u februaru 2013. godine”, utvrđenog Planom aktivnosti Odbora za ljudska prava i slobode za 2013. godinu, Odbor za ljudska prava i slobode izvještava Skupštinu da je značajan broj Preporuka Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore, sadržanih u Posebnom izvještaju o stanju ljudskih prava mentalno oboljelih lica smještenih u ustanovama, ispoštovan.

2. Skupština konstatuje, na osnovu podataka dobijenih na Kontrolnom saslušanju ministra rada i socijalnog staranja, da se kontinuirano sprovode mjere i aktivnosti u cilju unapređenja uslova boravka i kvaliteta života štićenika, kao i njihove sveukupne rehabilitacije, a da je većina problema, uz zajedničko djelovanje Vlade, resornih ministarstva, Odbora za ljudska prava i slobode, nevladinog sektora i medija, uglavnom riješena, s tim da je i dalje neophodno nastaviti sa multidisciplinarnim pristupom na poboljšanju stanja.

Postignut je značajan napredak stanja u Zavodu “Komanski most”, posebno u poboljšanju smještajnih kapaciteta koji se odnose na rekonstrukciju paviljona za žene, muškarce i djecu, adaptaciju kuhinje i magacinskog prostora, opremanje kabineta za fizikalnu terapiju, senzorne sobe, sobe za izolaciju, a i personalizovano je životno okruženje korisnika, u skladu sa Preporukom CPT-a. Takođe, veoma pozitivnim se ocjenjuje i povećanje broja zaposlenih, posebno lica koja su u direktnom kontaktu sa štićenicima.

3. Skupština pohvaljuje izradu individualnih planova zaštite i tretmana za korisnike Zavoda “Komanski most”, čija se revizija vrši u saradnji sa centrima za socijalni rad i njihovim starateljima, dok se individualni planovi zaštite i tretmana za djecu i njihova revizija vrše u saradnji sa UNICEF-om, pri čemu se poseban naglasak stavlja na uspostavljanje kontakata sa porodicom, u kom pravcu Zavod ulaže značajne napore organizovanjem posjete porodicama za određene korisnike, participacijom za putne troškove roditeljima koji obilaze djecu u Zavodu i organizovanjem niza drugih sastanaka.

4. Skupština konstatuje da je zdravstvena zaštita štićenika koji borave u Zavodu “Komanski most” poboljšana, jer je zdravstveni nadzor i higijenski tretman korisnika obezbijeđen u kontinuitetu 24 časa, a primarna zdravstvena zaštita se sprovodi obezbjeđivanjem higijensko-dijetetskog i medikamentoznog tretmana sa primatom na prevenciju, dok je angažovan i doktor opšte medicine koji boravi

u Zavodu svakog dana 4- 5 sati, a po potrebi i više, a radi sveobuhvatne zdravstvene zaštite Zavod angažuje spoljne saradnike i to: ljekara, neuropsihijatra, stomatologa, ginekologa, fizijatra, neurologa i ortopeda, a obezbjeđuju se i specijalistički pregledi u Kliničkom centru Crne Gore. Fizioterapeutski tretman sprovode dva fizioterapeuta sa visokom stručnom spremom, čime je ispunjena Preporuka CPT-a za angažovanjem još jednog fizioterapeuta koji je počeo sa radom 1. oktobra 2013. godine.

5. Skupština preporučuje da osnovni cilj i zadatak treba da budu dalje kadrovsko jačanje Zavoda "Komanski most", srazmjerno broju štíćenika, u skladu sa standardima Evropskog komiteta za sprječavanje mučenja, nečovječnog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja (CPT) i podržava sve planirane aktivnosti Vlade, posebno Ministarstva rada i socijalnog staranja, u vezi sa mogućnošću daljeg povećanja broja osoba koje rade u Zavodu, osobito na njegovanju štíćenika, njihovu edukaciju i stručno osposobljavanje zaposlenih, kao i razmatranje mogućnosti povećanja zarada zaposlenima koji rade u direktnom kontaktu sa štíćenicima, iako su plate zaposlenih u Zavodu "Komanski most" za 20 % veće od plata zaposlenih lica u državnoj upravi.

6. Skupština ocjenjuje da je neophodno utvrditi jedinstvene standarde za pružanje usluga korisnicima, kao i da je neophodno usvojiti podzakonske akte u vezi sa standardima socijalne i dječije zaštite koji će biti usklađeni sa Zakonom o socijalnoj i dječijoj zaštiti usvojenim u maju 2013. godine. U tom pogledu, Skupština pozdravlja izradu Pravilnika o korišćenju sobe za izolaciju u Zavodu "Komanski most", kao i planirano usvajanje akata kojima će biti propisano dobijanje licenci za stručne radnike u ustanovama i za same ustanove.

7. Skupština podržava princip transformacije Zavoda "Komanski most", kao i plan transformacije u cilju pružanja podrške institucionalnoj, strukturalnoj i organizacionoj transformaciji koji se fokusira na prevenciju daljeg prijema korisnika i na postepenu deinstitucionalizaciju sadašnjih korisnika kroz razvoj vještina za samostalan život i pružanje adekvatnih servisa u okviru porodice i zajednice, a zasniva se na principima Konvencije Ujedinjenih nacija o pravima osoba sa invaliditetom.

8. Skupština podržava Odbor za ljudska prava i slobode koji je donio Zaključak da do kraja 2013. godine obavi posjetu Zavodu „Komanski most“ u cilju monitoringa nad stanjem u ovoj Ustanovi, kao i sve druge aktivnosti Odbora za ljudska prava i slobode na kontinuiranom monitoringu nad stanjem u JU Zavod „Komanski most“, JU Dječiji dom „Mladost“- Bijela, JU Centar za obrazovanje i osposobljavanje „1. jun“ i ZU Specijalna psihijatrijska bolnica u Dobroti u vezi sa praćenjem stepena realizacije i poštovanja Preporuka zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore i Zaključka Skupštine ("Službeni list CG", broj 36/11 od 27. jula 2011. godine).

PREDSJEDNIK ODBORA

dr Halil Duković

Prilog Kolegijumu Predsjednika Skupštine:

- Zapisnik sa 18. sjednice Odbora za ljudska prava i slobode,

održane 22. oktobra 2013. godine

- CD-audio snimak 18. sjednice Odbora za ljudska prava i slobode

Dostavljeno:

- ministru rada i socijalnog staranja, mr Predragu Boškoviću,
- zamjenici Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore za prava djeteta, Nevenki Stanković,
- direktoru Direktorata za izvršenje krivičnih sankcija u Ministarstvu pravde, Slavici Rabrenović,
- pomoćniku ministra zdravlja, dr Mensudu Grboviću,
- savjetnici u Ministarstvu rada i socijalnog staranja, Mirjani Đurić,
- direktoru JU Zavod "Komanski most", Vaselju Dušaju,
- direktoru JU Dječiji dom "Mladost" u Bijeloj, Borislavu Đukanoviću,
- pomoćnici direktora JU Dječiji dom "Mladost" u Bijeloj, Slavici Ilić,
- direktoru JU Centar za obrazovanje i osposobljavanje "1. jun", Željku Darmanoviću
- predstavniku Misije OEBS-a u Crnoj Gori, Milošu Uljareviću,
- predstavnici UNICEF-a, Idi Ferdinandi,
- izvršnoj direktorici NVO "Akcija za ljudska prava", Tei Gorjanc- Prelević,
- koordinatoru Programa ljudskih prava u NVO "Građanska alijansa", Milanu Radović i
- izvršnom direktoru Saveza udruženja roditelja djece i omladine sa teškoćama u razvoju "Naša inicijativa", Milisavu Koraću.